

Bernstein, Leonard (1918-1990)
Amerikansk tonsättare, dirigent och pianist

Leonard Bernstein växte upp i en rysk-judisk immigrantfamilj med starka judiska traditioner. Fadern hade inte mycket till övers för musiker, men när Leonard var 10 år införskaffades trots allt ett piano. Det blev avgörande för hans framtid. På Latinskolan i Boston väcktes hans litterära intressen. De kunde vidgas vid Harvard University, samtidigt med studierna i musik för framstående lärare. Under tiden tog han pianolektioner för bl.a. Heinrich Gebhard och Isabelle Vengerova. På Curtis Institute, där han utexaminerades 1941, lärde han sig dirigera och orkestrera. Hans musikutbildning ägde alltså rum helt på amerikansk botten vilket var unikt bland de tonsättare som skulle nå internationell framgång. 1942 blev han assistent till dirigenten Sergej Kussevitskij vid Tanglewood.¹

Bernsteins musikstil är inspirerad av Stravinsky, Copland och Sjostakovitj, men även av jazz och latinamerikansk musik. Musiken är alltid tonalt förankrad, vilket tonsättaren själv anser vara ”inbyggt i den mänskliga organismen”. Den är också mycket rytmiskt pregnant. Man har från kritikerhåll ifrågasatt hans verksamhet inom så ”många musikgenrer” (läs populärmusiken), men detta speglar hans personlighet. Han har engagerat sig starkt i människors oro för tidens många problem. Detta intresse har han velat uttrycka i sina verk. Dessa har större möjlighet att nå ut till en större publik om de gjuts i en lättillgänglig form. Den tid är dessvärre förbi, när det lönade sig att nå ut med ett budskap – politiskt eller annat – via den västerländska konstmusiken om man vill nå en stor publik

Bernsteins pedagogiska intresse tog sig också uttryck i de TV-sändningar på 50-talet där han fungerade som kunnig presentatör av musik. Programmet kallades Omnibus (För alla). Han har också skrivit böcker som *The Joy of Music* och *The Unanswered Question*.

Till Bernsteins viktigaste verk hör de tre symfonierna, *Jeremiah* (1944), *The Age of Anxiety* (1949) och *Kaddish* (1963), baletten *Fancy Free* (1944) samt musikalererna *Candide* (1956) och *West Side Story* (1957).

Klarinettsonat

1. Grazioso 2. Andantino – Vivace e leggiero
1941-42

Klarinettsonaten är Bernsteins första publicerade verk. Men trots sin ungdom, han var 23 år när verkets skrevs, var hans CV anmärkningsvärt. Han hade studerat 4 år på Harvard och var en framstående pianist som studerat både dirigering och komposition. Somrarna 1940 och 1941 hade han tillbringat vid Tanglewood där han studerade för Sergej Kussevitskij. Styckets mottagning av kritikerna är ett utmärkt exempel på hur omdömena snabbt kan skifta från uruppförandet i april 1942 i Boston till recensionerna av skivan som utgavs 1943. Kritikern i Boston Herald, som i huvudsak varit negativ efter uruppförandet, tyckte nu att det var fråga om ett ”anmärkningsvärt förstlingsverk” och ett ”kärvt och virilt verk”. Det som hänt sedan uruppförandet var att Bernstein

¹ Tanglewood Music festival äger rum på somrarna i Stockbridge och Lennox i Massachusetts. Sedan 1937 har den varit sommarresidens för Boston Symphony Orchestra. Sergej Kussevitskij var chefsdirigent för BSO åren 1924-49.

debuterat som dirigent för New York Philharmonic den 14 november 1943 och nu var en musikalisk celebritet.²

Klarinettsонатен anses allmänt vara påverkad av jazz, framför allt den andra satsen. För Bernstein var jazzen en viktig ingrediens i hela hans liv, men hans inställning till den var något ambivalent. Han relaterar alltid till den som något roligt, underförstått något som han inte riktigt tog på allvar. Det går att hitta många jazzinfluenser i sonaten, men den ligger naturligtvis lika långt från jazzmusiken som Bartóks stråkkvartetter från ungersk-rumänsk folkmusik. Det räcker inte med förekomst av synkoper för att musik ska låta som jazz. Vilket naturligtvis heller inte varit Bernsteins avsikt. Stycket är ett härligt verk i klassisk tradition, som utöver jazz-impulserna visar påverkan från Stravinskij, Hindemith och Copland.

Första satsen har sonatform, som Bernstein tydligen fortfarande såg som en kokill värd att gjuta i. Huvudtemat presenteras omedelbart i klarinetten:

Sidotemat förmedlar samma stämning, men åttondelsackompanjemanget i pianot skapar en viss oro.

Expositionen avslutas bortdöende följd av en kort paus. Genomföringen börjar omedelbart med utveckling av huvudtemats inledande åttondelar.

I återtagningen återkommer båda temana. Hela satsen avslutas med huvudtemats första åttondelsmotiv.

Andra satsen har utan att gå in på detaljer ett formmönster som kan beskrivas med schemat A-B-AC-B, där A och AC är långsamma och B är rörliga avsnitt.

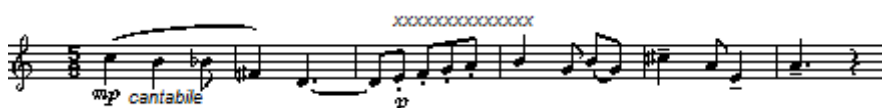
Första A har beteckningen *Andantino* och går huvudsakligen i 3/8-takt. Avsnittet domineras av ett bågformat tema som transformeras på olika sätt:

B-avsnittet, *Vivace e leggiero*, har 5/8-takt som norm, men den ersätts tillfälligt av enstaka takter i 4/8 och 6/8. Det är ett avsnitt som sätter musikernas rytm- och takt-känsla på svåra prov. Det inledande temat har även det bågform:

Ett andra tema med något mjukare framtöning har en spegelvänd form:

Förstatemat återvänder och avslutar avsnittet.

² Lars Erik Helgert, *Jazz Elements in Selected Concert Works of Leonard Bernstein*, Washington DC: Diss. The Catholic University of America 2018

Ett nytt långsamt avsnitt återkommer med en kort inledning av A-temat, nu i 4/4-takt. Därefter följer en ny del, *Più andante*, (C), med ny lyrisk melodi och en utveckling av denna:

Ett kort *Più mosso*-parti med pianostämman högt i diskanten bildar överledning till B:s återkomst. Vi hör där båda temana och en frisk avslutning med klarinettfanfarer som är byggda rytmiskt på andra temats stigande åttondelar (x-markerat i notexemplet).